

NEMES GÁBOR

Oluf Hansen Bang, Bakóc Tamás dán jegyzője*

Oluf Hansen Bang, the Danish scribe of Tamás Bakóc

The study summarizes the biography and activity of the Danish cleric, already known in the former literature, but with plenty of new sources and recent literature. Oluf Hansen Bang (around 1480–1522) left Denmark as a young cleric to try his luck in one of the centres of that time: in Rome. He took service there with Tamás Bakóc, the powerful cardinal who had a multi-ethnic humanist court: he became the scribe and notary of the legate's court of judicature. After almost six years of notary work in the Hungarian Kingdom, with serious practical experience, the recommendation of Cardinal Bakóc and undoubtedly with a wide network of relations he returned to Rome. There, beside his court work, he latched on to the diplomatic world: his promising and rising career broke with his early death.

Csaknem száz évvel ezelőtt, 1926-ban örvendetes hírről számolt be Áldásy Antal a Turul hasábjain: Bevilaqua Béla, az Országos Hadimúzeum őre jóvoltából hozzájutott egy II. Lajos király által kiadott címereslevélhez, amely egy, ifj. Kalmár János szigorló mérnök tulajdonában lévő 19. századi másolatban őrződött meg.¹ Az oklevél kiadásán és a címer elemzésén túl Áldásy megpróbálta megfejteni a címert szerző *Olaus Bangh de Meddelffiordnak*, Bakóc Tamás esztergomi érsek írnokának személyazonosságát, és a másolatban hibásan szereplő *Ottoiuin* egyházmegyét az olmützivel azonosítva morvának vélte.² Karácsonyi János azonban egy évvel később ugyanezen folyóirat hasábjain javította ki Áldásyt. Maliciózusan megjegyezte, hogy „aki a pápai regestákat forgatta és a középkori földrajzot tanulta, annak mindjárt eszébe jut, hogy az «Ottoiun» szó hibás olvasás «Ottonien» helyett».³ Karácsonyi szerint tehát *Olaus Bangh* nem morva, hanem a dániai Odense (Othoniensis) egyházmegye szülötte.⁴ Alighanem ezen írások híre eljuthatott a messi Dániába Oluf Bang leszármazottaihoz, mert a Rungsted Kystben élő Ulf Bang 1939-ben egy tört magyarsággal írott levél mellékleteként elküldte őse címereslevelének gépelt másolatát Asztalos Miklós múzeumi alkönyvtárnoknak, aki ezt az Országos

Levéltárba továbbította, amely ma is a Diplomatikai Levéltárban pihen.⁵ A kísérőlevélben Ulf Bang arról is beszámolt, hogy őse 1514-ben Linzben találkozott Bakóc bíborossal. Ekkor ugyanis II. Keresztély dán király – akiknek követségében tartózkodott Oluf – I. Miksával éppen a császár unokájával, Habsburg Izabellával kötendő házasságáról tárgyalt. Mivel erről semmi bizonyítékkal nem rendelkezünk, hagyjuk is meg a családi legendárium számára.

Nézzük, ki is volt ez a – Karácsonyi szavaival élve – „bolygó dán”, és hogyan jutott el hazánkba?

Oluf Hansen Bang⁶ 1480 körül a dániai Middelfart városában született kereskedő polgárcsaládban.⁷ A Bang familia tekintélyét mutatja, hogy apja, Hans és nagybátyja, Oluf is betöltötték a település polgármesterségét, testvére, Niels pedig városatya volt.⁸ Oluf Bang ifjú koráról nem rendelkezünk túl sok információval, csak annyi bizonyos, hogy egyházi pályára lépett, felvette a kisebb rendeket⁹ és magiszteri fokozatot szerzett.¹⁰ A latin grammatika és az *ars notaria*, azaz a hivatali

*Készült a MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoportban a TKI támogatásával.

1 L. még erről: *Bevilaqua-Borsody Béla: A dán ur és Buda*. Budai Napló 25. (1928) 931. sz. 2. – A cikk írása közben nyújtott segítségért C. Tóth Norbertnek és Péterfi Bencének tartozom köszönettel.

2 *Áldásy Antal: Ismeretlen címereslevél II. Lajostól*. Turul 40. (1926) 28–29.

3 Áldásy és Karácsonyi is egyaránt kutattak a Vatikáni Levéltárban, l. *Tusor Péter: Magyar történeti kutatások a Vatikánban*. (Collectanea Vaticana Hungariae I. 1. – Excerptum) Bp.–Róma 2004. xxxvii, xli.

4 *Karácsonyi János: A bolygó dánus*. Turul 41. (1927) 84. Karácsonyi megemlítette még, hogy a román történetírás keresztnevéből fakadóan oláhnak titulálta.

5 HU-MNL-OL-DL 39447. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár]

6 Családnevét a kortárs szakirodalom alapján a továbbiakban 'Bang' formában írom. Ő maga sem volt nevének írásában következetes: 1513 és 1515 között 'Bangh', 1516 júliusától szeptemberéig magyarosan 'Bangffy', 1516 novemberétől 1518 februárjáig 'Bangssen', 1518 márciusától 1520 májusáig 'Bangk' vagy ritkábban 'Bank' alakban, közjegyzői jegyében pedig 'Bang'-ként írta le nevét.

7 *Holger Frederik Rørdam: Oluf Bang*. In: Dansk biografisk lexikon I. Ed. Carl Frederik Bricka. København 1887. 487–488.

8 *Fritz Schönwandt: Hans Bang i Bogense*, † 1560. Med et afsnit om den ældre Bang-slægt i Vands herred. Personalhistorisk Tidsskrift 100. (1980) 27–43., 36–37.

9 Élete végén is csak accolitus volt, l. Acta Pontificum Danica VI. 1513–1536. Ed. Alfred Krarup–Johannes Lindbæk. København 1915. (a továbbiakban: APD VI.) 384.

10 *H. F. Rørdam: Oluf Bang* i. m. 487.

írásbeliség tudományával felvértezve Rómába ment, ahol közjegyző lett és a pápai udvar szolgálatába szegődött. 1513. július 24-én már mint a pápai família tagja (*familiaris continuus commensalis*) dániai javadalmakért szupplikált: X. Leó pápától előbb a kánonilag egyesített taulovi és kongstedi plébánia-javadalmat,¹¹ majd néhány nap múlva, augusztus 1-jén pedig a koppenhágai Szűz Mária-társaskáptalan dékánuságát, valamint Toreby plébániáját kérte.¹²

Hősünk valamikor ekkortájt a pápai udvar helyett azonban egy másik munkaadót keresett és talált Bakóc Tamás bíboros, esztergomi érsek személyében, aki X. Leótól keresztes hadjárat szervezését,¹³ és többek között Bang szülőföldjére, Dániára is kiterjedő legátusi megbízatást kapott.¹⁴ Bakóc kardinális 1512. január vége óta időzött Rómában, és bár szándékában állt letelepednie, az új pápa minden erejével azon volt, hogy a konklávé komoly riválisnak mutatkozó magyar bíborost hazatérésre ösztönözze. Az idős Bakóc 1513 novemberében kelt útra Rómából, és Ancona, Zengg, valamint Zágráb érintésével március hó elejére érkezett vissza székvárosába, Esztergomba. Népes kíséretében már minden bizonnyal Oluf Hansen Bang is jelen volt.¹⁵

Oluf Bang Bakóc bíboros legátusi bíróságának írnoke és közjegyzője lett. Mit is értünk legátusi bíróságon? Bakóc bíboros még Rómában X. Leóval megerősítette az esztergomi érsek primási és született legátusi jogosítványait, melynek értelmében az esztergomi érseki szentszéki bíróság a Magyar Királyság minden egyházmegyéjéből harmadfokú feljebbviteli fórumnak számított.¹⁶ Bakóc ráadásul pápai legátusi megbízatásakor annak időtartamára rendkívüli bírói jogosítványokat is kapott: felmentést adhatott például olyan vétkeket alól is, melyek eredetileg csak a pápának voltak fenntartva.¹⁷

11 APD VI. 23. (No. 4383.)

12 Uo. 24. (No. 4385.)

13 Leonis X. Pontificis Maximi Regesta I–VIII. Ed. Joseph Hergenröther. Freiburg 1884–1891., 216., 219–220., *Érszegi Géza*: A Curia Romana középkori levéltárai. Levéltári Szemle 28. (1978) 321–339., 337.

14 Az 1513. szept. 3-án kelt bullát l. Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Maiorem partem collegit Antonius Fekete Nagy. Ediderunt Victor Kenéz et Ladislaus Solymosi atque in volumen redigit Geisa Érszegi. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 12.) Bp. 1979. (a továbbiakban: Mon. rust.) 35–54.

15 *Fraknói Vilmos*: Erdődi Bakócz Tamás élete 1442–1521, Bp. 1889. (Magyar történeti életrajzok 14.) 135–142.; *Szűcs Jenő*: A ferences obszervancia és az 1514. évi parasztháború. Egy kódex tanúsága. Levéltári Közlemények 43. (1972) 213–263., 213–214.; *C. Tóth Norbert*: Az 1514. márciusi országgyűlés. Politikátörténeti események Magyarországon a parasztháború kitöréséig. In: Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról. Szerk. C. Tóth Norbert–Neumann Tibor. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Bp. 2015. 31–79., 32–36.

16 1513. aug. 4. Eredeti példányáról fénykép: HU-MNL-OL-DF 237361. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény], átirásai és másolatai: HU-MNL-OL-DF 278961., 257073., 272908.; kiadásai: *Török János*: Magyarország primása. Közjogi és történeti vázolat. Pest, 1859., II. 85–90., (No. 79.); *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*. Ed. Augustin Theiner. II. Roma 1860., 597–606., (No. 803.) L. még *C. Tóth Norbert–Lakatos Bálint–Mikó Gábor*: A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya (1421–1425). A szentszéki bíraskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején. Bp. 2014. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 3.) 19. 17 Pl. Mon. rust. 54–55.

Bakóc hazaérkezése után tehát létrejött egy, az esztergomi vikárius – korszakunkban Nyási Demeter¹⁸ – által működtetett érseki széktől szervezetenként független legátusi bíróság is, melynek apparátusát elsősorban a bíborossal Rómából hazatérő, a Szentszék kúriai ügymeneteiben is járatos külhoni személyek alkották.

A bíróság¹⁹ – melyhez a Római Kúriához hasonlóan szupplikációkat is be lehetett nyújtani²⁰ – *auditori* tisztségét kezdetben Bernardino Visconti²¹ látta el, aki Bakóc Tamással együtt érkezett hazánkba.²² Vele utazott Bakóc kardinális bizalmasa, a konklávé is megjárta Vitéz Mihály budai főesperes,²³ római magyar gyóntató is, aki Visconti *auditor* mellett az iratok után szedendő taksák kezelését látta el.²⁴ A bíróság kancelláriáját a padovai származású Girolamo Magnani ferences szerzetes, budvai püspök²⁵ vezette. Magnanit távol-

18 *C. Tóth Norbert*: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusai és jövedelemkezelői az 1440-es évektől 1526-ig. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Győr 2017. 30.; *Formularium Ecclesiae Strigoniensis*. Edendo operi praefuerunt Petrus card. Erdő – Cornelius Szovák – Petrus Tusor. (Collectanea Studiorum et Textuum, vol. I. 4.) Bp. 2018.

19 Az egyes hivatalnokokat a kiadványok bizonyos pontjain látható szignók alapján állítottam össze. Az oklevél plikájának jobb oldalán a scriptor aláírása látható, középen, a pecsét zsinórja fölött az oklevelek hitelesítését is ellátó kancelláriavezető, azaz a régens szignója olvasható. Az *auditor* aláírása – amennyiben nem önálló kiadványt jegyez – a plika alatt bal szélen olvasható a „Visa”-jegy alatt. Ez alatt a taxator aláírása szerepel, attól balra a fizetés hónapja, fölött pedig annak összege látható. A plika alatt középen a fogalmazvány elkészítéséért felelős abbreviator, a jobb oldalon pedig a titkár aláírása szerepel, míg a hátdoldalon a regisztratúrájegyben belül a regisztrátor neve olvasható. Nem privilégium jellegű iratoknál a jobb alsó sarokban a notáriusok aláírása látható. Értékes információkat rejtenek a közjegyzői oklevelek tanúsorai is, ahol jegyzők és prokurátorok is szerepelnek. *Thomas Frenz*: Papsturkunden des Mittelalters und der Neuzeit. (Historische Grundwissenschaften in Einzeldarstellungen 2.) Stuttgart 1986. 108–111.

20 Az egyetlen fennmaradt szupplikációra (HU-MNL-OL-DF 235524.) Szovák Kornél hívta fel a figyelmemet, melyet ez úton is köszönök. A kérvényt Bakóc Tamás helyett Andrea Cesi csázmái prépost szignálta.

21 „B. de Comitibus”. 1514. ápr. 13. HU-MNL-OL-DL 94788., 1514. aug. 25. HU-MNL-OL-DL 22005., HU-MNL-OL-DF 234649., 1514. aug. 26. HU-MNL-OL-DF 275523., 1515. jan. 11. HU-MNL-OL-DF 274681. A parasztfelkelésről 1514. június 15-én Massimiliano Sforza milánói hercegnek írott beszámolóját l. Mon. rust. 114–116. (No. 72.); Személyére l. még *Thomas Frenz*: Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527. (Bibliothek des deutschen Instituts in Rom 63.) Tübingen 1986. 304. No. 419.

22 *Fraknói V.*: Bakócz Tamás i. m. 141.

23 *Köblös József*: Az egyházi középélet Mátyás és a Jagellók korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Bp. 1994. 376–377.; *Pálosfalvi Tamás*: Vitézek és Garázdák. A szlavóniai humanisták származásának kérdéséhez. Turul 86. (2013) 1–16., 5.; *Kristóf Ilona*: Egyházi középélet a késő középkori Váradon. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 4.) Pécs 2014. 262.

24 1514. aug. 25. HU-MNL-OL-DL 22005. és HU-MNL-OL-DF 234649., 1515. jan. 11. HU-MNL-OL-DF 274681. – Vitéz Mihálynak Bakóc budai palotájában külön szobája volt, l. HU-MNL-OL-DL 101477.

25 „H. episcopus Buduensis regens”. 1514. aug. 25. HU-MNL-OL-DL 22005., HU-MNL-OL-DF 234649. L. még 1514. ápr. 3. Mon. rust. 63. Később haláláig a dél-itáliai Vieste püspöke lett (1518–1527), *Daniele Farlato*: Illiricum sacrum. VII. Ecclesia Diocletana, Antibarenensis, Dyrrhachiensis et Sirmiensis cum earum suffraganeis. Venetia 1817. 219–220., *Conrad Eubel*: Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Summorum Pontificum S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum Series. III. Münster 1914. 332.

léte esetén Bakóc legszűkebb köréhez számító, később vicelegátussá is kinevezett Simon de Begna modrusi püspök helyettesítette, aki 1510-ben mint Magyarországra küldött pápai követ már járt hazánkban.²⁶ Az oklevelek kiállításáért írnokként és nótáriusként a lyoni egyházmegye Claude Goyette²⁷ és Jacques Fabri,²⁸ A. Landeli,²⁹ Giacomo Marchetto anconai és Pierfrancesco Barocci fanói polgárok, valamint Visconti írnoka, Cesare Stampitto fermói egyházmegye közjegyző felelt.³⁰ Az oklevelek regisztrálása F. Thorapeus,³¹ a peres iratok megfogalmazása pedig Bakóc Bayeux egyházmegyei familiárisának, Jean de Vault abbreviátornak a feladata volt.³²

Visconti 1515. februári hazatérte után³³ az *auditors* ágat a három fokozattal – szabad művészetek mestere, kánonjogi és teológiai doktor – rendelkező, eddig a bíróság datariusi feladatait ellátó³⁴ Andrea Cesi (magyarosan Csézi András)³⁵

26 „S. episcopus Modrusiensis pro domino regente”. 1514. máj. 10. HU-MNL-OL-DF 228252. (Slovenský národný archív, Sükromny archív Bratislavskej kapituly, Capsa H, fasc. 2, No. 27. [https://www.monasterium.net/ugias/viewer_xql?lang=hun&imagedata=/mom/service/ugiasviewer&archive-id=SK-SNA&fond-id=4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly&charte-id=618](https://www.monasterium.net/augias/viewer_xql?lang=hun&imagedata=/mom/service/ugiasviewer&archive-id=SK-SNA&fond-id=4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly&charte-id=618), letöltés 2019. jún. 17. L. még Mon. rust. i. m. 60–63. Bakóc Simon de Begnát 1514. augusztus 15-én vicelegátussá nevezte ki és Modrusba küldte, l. *Óváry Lipót*: A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai I. A Mohácsi vész előtti okiratok kivonatai. Bp. 1890. 246. No. 1065–1066., 1068. 1515. jún. 4-én is mint vicelegátus Modrusban keltez, HU-MNL-OL-DF 232416. Személyére l. *Lakatos Bálint*: A tatai országgyűlés és diplomáciai háttér (1508–1510). In: A diplomácia választóján. 500 éve volt Tatán országgyűlés. Szerk. László János. (Annales Tataiensis VI.) Tata 2010. 29–65., 42., 48–49., C. *Tóth N.*: Főpapi archontológia i. m. 79.

27 1514. máj. 10. HU-MNL-OL-DF 228252., 1514. aug. 25. HU-MNL-OL-DL 22005., 1515. ápr. 27. HU-MNL-OL-DF 228232., 1515. nov. 15. HU-MNL-OL-DF 269008., 1516. ápr. 8. HU-MNL-OL-DF 227610.

28 1514. aug. 26. HU-MNL-OL-DF 275523.

29 1514. aug. 25. HU-MNL-OL-DF 234649.

30 1514. ápr. 13. DL 94788. – Baroccia l. 1515. ápr. 27. HU-MNL-OL-DF 228232., Marchetta 1515. nov. 11. HU-MNL-OL-DF 287714.

31 1514. aug. 25. DL 22005. és HU-MNL-OL-DF 234649.

32 1514. nov. 7. DL 101477. „Iohannes de Vallibus”. L. még abbreviátorként: 1515. márc. 13. HU-MNL-OL-DF 290836., 1515. nov. 12. HU-MNL-OL-DF 232426., 1515. nov. 15. HU-MNL-OL-DF 269008., írnokként l. még 1516. júl. 15. HU-MNL-OL-DF 274054.

33 1515. szept. 13-án X. Leó már, mint pápai referendáriust Peruggia és Umbria vicelegátusává nevezte ki, l. *J. Hergeröther*: i. m. 192. (No. 17561.) *Auditori* tevékenységéről II. Ulászló is megemlékezik egy, a pápának írott levelében, l. *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*. Ed. Augustin Theiner. I. Roma, 1863. 559. (No. 756.)

34 Cesi 1514. nov. 26-án a legátusi kúria datáriusa és legátusi ügyek *auditora* volt, l. Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Diversa Cameralia, vol. 68, fol. 107rv. – A forrást Fedeles Tamás bocsátotta rendelkezésemre, amit ez úton is köszönök.

35 Olasznak tartotta *Bónis György*: Az egyházi bíraskodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon. In: *Uő*: Szentszéki regeszták. (Jogtörténeti Tár 1/1.) Bp. 1997. 621–658., 648.; Kérdőjelesen bár, de magyar származásának vélte *Barta Gábor*: A Sztambulba vezető út 1526–1528. A török-magyar szövetség és előzményei. Századok 115. (1981) 152–205., 167., 204.; Következtesen Chesius Andrásként említette, mellyel talán inkább külföldi származását akarta sugallni *Kubinyi András*: Ernusz Zsigmond pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa. A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén. Századok 135. (2001) 301–361., 306., 308–309., 315.; Esetleges olasz származását igazolják kiváló itáliai kapcsolatai: *Borsa Gedeon*: Az 1519. évben nyomtatott Gellért-legenda. Magyar Könyvszemle 96. (1980) 377–384.; *Körmendy Kinga*: Studentes extra regnum. Esztergomi kanonokok egyetemjárása és könyvhasználata 1183–1543. (Bibliotheca Institutii

vette át, és a bírósági kancellária vezetését is ugyanő kapta meg. Majd mikor Vitéz Mihály is visszautazott Rómába, hogy a Szent Péter bazilikában a gyóntatói székét újra elfoglalja, ez a feladat is rá maradt.³⁶ 1515 májusától tehát teljesen ő vette át a legátusi kúria bíróságának vezetését, és gyakorlatilag egészen Bakóc Tamás haláláig ő is működtette azt. A személyi változások új személyek feltűnését is jelentették: S. Camuratus,³⁷ Jean Dissoncourt³⁸ és Iohannes Robinus³⁹ az oklevelek scriptorai, Pietro dello Scutto zárai egyházmegye pápai káplán⁴⁰ és Giovanni Bertino,⁴¹ az albai egyházmegye klerikusa, valamint Verbói Callixtus váradi éneklőkanonok – korábbi esztergomi szentszéki jegyző⁴² – a bíróság prokurátorai lettek, Iacobus Valentis⁴³ és Peter Nittel von Ebternach⁴⁴ trieri egyházmegyeiek pedig írnokként és közjegyzőként segítették a munkát.

Ebben a nemzetközi csapatban azonban a legaktívabb nótárius minden kétséget kizáróan Oluf Hansen Bang lett. Bár az általa írt oklevelek száma nyilvánvalóan csak töredékesen maradt ránk, de így is képet alkothatunk csaknem hat éves írnoki és jegyzői működéséről. Fennmaradtak saját neve alatt kiadott közjegyzői oklevelek,⁴⁵ és ezenkívül számos olyan irat ismert – legyen az Bakóc bíboros vagy a bíróság *auditorai*

Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 9.) Bp. 2007. 153–156.

36 1515. márc. 13-án már Cesi az *auditor* és a kancellária vezetője is, de alatta még látható Vitéz Mihály aláírása (HU-MNL-OL-DF 290836.). 1515. szept. 16. HU-MNL-OL-DF 249064., 1515. nov. 6. DL 22728., 1515. nov. 12. HU-MNL-OL-DF 232426., 1515. nov. 15. HU-MNL-OL-DF 269008., 1515. dec. 11. HU-MNL-OL-DF 256765., 1516. ápr. 8. HU-MNL-OL-DF 227610., 1516. júl. 15. HU-MNL-OL-DF 274054., 1517. aug. 6. HU-MNL-OL-DF 237371., 1518. júl. 13. HU-MNL-OL-DF 237365., 1518. szept. 17. HU-MNL-OL-DF 228266., 1519. márc. 26. HU-MNL-OL-DF 262488. és 279364., 1519. jún. 16. *Kóta Péter*: Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban I. Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526. (Vas megyei levéltári füzetek 8.) Szombathely 1997. 216. (No. 660.) További tevékenységéről l. a Függeléklet és *Körmendy K.*: Studentes i. m. 213–214.

37 1515. márc. 13. HU-MNL-OL-DF 290836., 1515. jún. 13. HU-MNL-OL-DF 287712. 1515. nov. 12. HU-MNL-OL-DF 232426., 1519. márc. 26. HU-MNL-OL-DF 262488. és 279364.

38 1515. jún. 13. HU-MNL-OL-DF 210879. 1515. szept. 16. HU-MNL-OL-DF 249064., 1515. nov. 6. DL 22728., 1515. dec. 11. HU-MNL-OL-DF 256765., 1518. szept. 17. HU-MNL-OL-DF 228266., 1519. jún. 16. *Kóta P.*: Regeszták i. m. 216. (No. 660.)

39 *Iványi Béla*: Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. Magyar Könyvszemle 36. (1929) 33–48. 193–208., 195., (No. 37.)

40 „Petrus Scutiis”. 1515. ápr. 27. HU-MNL-OL-DF 228232., 1515. jún. 13. HU-MNL-OL-DF 287712., 1516. jan. 5. HU-MNL-OL-DF 285627.

41 1515. jún. 13 HU-MNL-OL-DF 210879., 1515. nov. 11. HU-MNL-OL-DF 287714.

42 1515. ápr. 27. HU-MNL-OL-DF 228232., 1516. júl. 9. HU-MNL-OL-DF 232447. Verbói Callixtus esztergomi egyházmegyei apostoli közjegyző 1502. VII. 29. (HU-MNL-OL-DF 238310.) – 1514. XI. 27. (DL 39059.), ezenkívül 1500. I. 25-én (HU-MNL-OL-DF 286533.) és 1516. V. 10-én (DL 97647.) esztergomi szentszéki jegyzőként szerepel. (Az adatokat C. Tóth Norbertnek köszönöm.) Személyére l. még *Kristóf I.*: Várad i. m. 260. és Formularium ecclesiae Strigoniensis i. m. ad indicem.

43 1515. ápr. 27. HU-MNL-OL-DF 228232., 1516. jan. 5. HU-MNL-OL-DF 285627.

44 Mon. rust. 63.

45 L. a függelékben. Egy 1518. máj. 25-én kelt oklevélben pedig említik, l. Levéltárak – Kincstárak. Források Magyarország levéltáraiból (1000–1686). Közreadja Blazovich László – Érszegi Géza – Turbuly Éva. Bp.–Szeged 1998. 405–409.

névben kiadott – melynek jobb alsó sarkában Bang aláírása szerepel.⁴⁶

Bakóc Tamás minden bizonnyal meg volt elégedve jegyzője munkájával, hiszen az ő közbenjárására kapott II. Lajos magyar királytól 1517. május 17-én szolgálataiért nemességet. Az arannyal, ezüsttel és kézzel három részre vágott címerpajzs felső osztatásában egy vörös rózsza, középen három ötágú arany csillag, míg az alsóban egy ezüst hold szerepelt.⁴⁷ Bakóc Tamás a budai királyi udvar mellett a római kúriában is közbenjár érte: X. Leó pápától a bíboros ajánlására 1517 júniusában az odensei egyházmegyében lévő asperupi plébániát nyerte el.⁴⁸ 1520 telén – hogy a Bakóc kardinális mellett megszerzett tapasztalatait és kapcsolatait kamatoztathassa – visszatért Rómába.

1520 decemberében a roskildei éneklőkanonokságért, 1521 áprilisában két ribei kanonoki javadalomért, valamint a vardei Szent Miklós-templom plébánosságáért, májusban pedig egy haderslevi kanonoki stallumért kérvényezett.⁴⁹ Emellett X. Leó pápai káplánna és a lateráni palota comes palatinusának is kinevezte. A kúriai hivatali szolgálat mellett diplomáciai szolgálatot is vállalt, II. Keresztély dán követi és a Kúria között közvetített.⁵⁰

1522 augusztusában accolitusként a nagyobb papi rendek felvétele alól két évre kért felmentést immáron az új pápától, VI. Adorjántól.⁵¹ Két esztendő azonban már nem adatott meg neki: 1522. december 24-én a csaknem tíz éve pápai felmentéssel bírt taulovi és kongstedi plébániajavadalmat halála miatt testvére, Peder Hansen Bang nyerte el.⁵²

Oluf Hansen Bang karrierje több szempontból is tanulságos. A fiatal klerikus – közjegyzői jelmondatához (*Deus fata secundet*) híven – Európa periferiáját jelentő Dániából

az akkori világ egyik központjába, Rómába ment szerencsét próbálni, hogy aztán onnan a soknemzetiségű humanista udvart fenntartó nagyhatalmú bíboros, Bakóc Tamás szolgálataiba szegődjön. Csaknem hat év magyarországi jegyzősködés után komoly hivatali tapasztalattal, Bakóc kardinális ajánlásával és minden bizonnyal kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezve ismét visszatért Rómába, ahol kúriai munkája mellett a diplomácia világába is bekapcsolódott; felfelé ívelő pályáját korai halála törte ketté. Sírjának helye nem ismert, de a hálás utókor a római Cimiterio acattolicóban emléktáblával tisztelgett a néhai „bolygó dán” előtt.⁵³

Bakóc Tamás legátusi bíróságának működését tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy felépítése nagyban hasonlított az 1501 és 1503 között hazánkban tartózkodó Pietro Isvalies bíboroséhoz.⁵⁴ A személyi összetételt tekintve egy különbséget azért ki kell emelnünk: a nagyrészt itáliai, és néhány francia jogtudó értelmiségi mellett Bakóc bíróságán két német és Bang személyében egy skandináv személyt is találunk. E két legátusi bíróság állományát megvizsgálva újfent bizonyítani lehet Bónis György 1974-ben megfogalmazott tételét, mely szerint a Magyarországon működő itáliai jogtudósok szerepe elévülhetetlen a magyar egyházi bírósági joggyakorlat fejlődésében.⁵⁵

A Bakóc Tamás által kialakított – és részben Isvalies bíborostól örökölt – kúriai kapcsolatrendszer a bíborost túlélve tovább szolgálta a magyar-szentszéki kapcsolatokat.⁵⁶ Bár arról nincs adatunk, hogy Oluf Bang Rómába való visszatérése után tovább képviselte volna akár Bakóc bíboros, akár a magyar királyi udvar érdekeit, azonban scriptor kollégájáról, Jean Dissoncourtról igen: 1523-ban Tommaso de Vio pápai legátus kíséretében ismét Budán találjuk.⁵⁷

46 L. erről a függelék. A győri székeskáptalan 1518. júl. 5-én egy forintot fizetett neki idézőlevelek kiállításáért, l. HU-MNL-OL-DF 279560. p. 448.

47 *Áldásy A.*: Ismeretlen címereslevél i. m., DL 39447. Az eredeti még minden bizonnyal a Bang család tulajdonában van, Koppenhágában csak egy fotót őriznek róla: https://www.sa.dk/daisy/arkivserie_detaljer?a=&b=&c=&d=&e=&f=&g=&h=&ngid=892827&ngnid=&heid=8968043&henid=8968043&epid=&faid=&meid=&m2rid=&side=&sort=&dir=&gsc=&int=&ep=&es=&ed=. A címer későbbi ábrázolását lásd: <http://kvittrud.no/P1080459%20Oluf%20Bang%201517.JPG>, letöltés 2019. jún. 29. Köszönöm Péterfi Bencének, hogy ezekre az adatokra felhívta a figyelmemet.

48 APD VI. 195. (No. 4627.)

49 APD VI. 350. (No. 4851–4852., 353. No. 4857.)

50 *H. F. Rørdam*: i. m. 488.

51 APD VI. 384–385. (No. 4910.)

52 APD VI. 386. (No. 4913.)

53 <https://finnholbek.dk/showmedia.php?mediaID=2985&medialinkID=33134> (hozzáférés: 2019. jún. 29.)

54 *Nemes Gábor*: Pietro Isvalies bíboros veszprémi püspök. In: Folyamatos és változás. Egyházszerkezet és hitélet a veszprémi püspökség területén a 16–17. században. Szerk. Karlinsky Balázs – Varga Tibor László. Veszprém 2018. 9–46., 20–21., 30–36.

55 *Bónis György*: Olasz vikáriusok Magyarországon a reneszánsz korában és a Beneéthy-formuláskönyv. Levéltári Közlemények 44–45. (1973–1974) 89–101., 100.

56 *Nemes Gábor*: Magyarország kapcsolatai az Apostoli Szentszékekkel (1523–1526). Századok 149. (2015) 479–506., 490–493., 504.

57 1523. nov. 30. BayHStA Hochstift Passau, Urkunden (No. 2995.) <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2995/charter>, 1523. nov. 30. BayHStA Hochstift Passau, Urkunden (No. 2996.) <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2996/charter>, letöltés 2019. jún. 18. 1524. ápr. 13- ETE I. 131–132., 1524. ápr. 24. HU-MNL-OL-DF 249068. L. még *Nemes Gábor*: Pápai követek a Mohács előtti Magyarországon. Századok 150. (2016) 369–385., 373.

FÜGGELÉK
OLUF HANSEN BANG MAGYARORSZÁGI TEVÉKENYSÉGE

Dátum	Hely	Jelzet	Kiadó	Közjegyzői jel/záradék
1514. XI. 7.	Buda ⁵⁸	HU-MNL-OL-DL 101477.	Oluf Bang ⁵⁹	+
1514. XII. 6.	Buda	HU-MNL-OL-DL 101479.	Bakóc Tamás	+
1515. IV. 27.	Pozsony	HU-MNL-OL-DF 228232. ⁶⁰	Andrea Cesi	+
1515. VI. 13.	Pozsony	HU-MNL-OL-DF 287712.	Garai György	+
1515. X. 20.	Buda	HU-MNL-OL-DF 253546. ⁶¹	Andrea Cesi	-
1515. XI. 3.	Buda	HU-MNL-OL-DF 210879.	Andrea Cesi	-
1515. XI. 11.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 287714.	Giovanni Aquario	+
1516. VII. 9.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 232447.	Oluf Bang	+
1516. VII. 14.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 256921. ⁶²	Andrea Cesi	+
1516. IX. 4.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 282491.	Oluf Bang	+
1516. IX. 5.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 232476. ⁶³	Andrea Cesi	-
1516. XI. 16.	Esztergom	HU-MNL-OL-DL 98475. ⁶⁴	Oluf Bang	+
1517. II. 25.	Buda	HU-MNL-OL-DL 65203. ⁶⁵	Andrea Cesi	-
1517. II. 26.	Buda	HU-MNL-OL-DL 65204. ⁶⁶	Andrea Cesi	-
1517. III. 28.	Buda	Österreichische Staatsarchiv, Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienarchiv Erdödy (in Privatbesitz), D 10250. ⁶⁷	Oluf Bang	+
1517. IV. 28.	Esztergom	CVH II/1. 18–23.	Bakóc Tamás	+
1517. V. 27.	Buda	CVH II/1. 23–24.	Bakóc Tamás	-
1517. VI. 2.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 282491.	Oluf Bang	-
1517. XI. 27.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 232258.	Oluf Bang	+
1518. I. 25.	Esztergom	Österreichische Staatsarchiv, Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienarchiv Erdödy (in Privatbesitz), D 10274. ⁶⁸	Oluf Bang	-
1518. II. 6.	Esztergom	HU-MNL-OL-DL 73208. ⁶⁹	Bakóc Tamás	-
1518. III. 20.	Esztergom	HU-MNL-OL-DL 69108. ⁷⁰	Andrea Cesi	-
1518. IV. 23.	Esztergom	HU-MNL-OL-DL 99285. ⁷¹	Bakóc Tamás	-
1518. V. 14.	Buda	HU-MNL-OL-DL 23027.	Andrea Cesi	-
1518. X. 28.	Erdőd	HU-MNL-OL-DL 94336. ⁷²	Bakóc Tamás	-
1519. II. 28.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 237714. ⁷³	Oluf Bang	+
1519. III. 23.	Buda	HU-MNL-OL-DF 279365. ⁷⁴	Oluf Bang	+
1519. III. 28.	Buda	HU-MNL-OL-DL 22409. ⁷⁵	Bakóc Tamás	-
1519. IV. 15.	Esztergom	HU-MNL-OL-DF 261909.	Andrea Cesi	-
1519. VI. 6.	Buda	HU-MNL-OL-DF 256924.	Oluf Bang	+
1519. VI. 28.	Buda	HU-MNL-OL-DF 232528. ⁷⁶	Oluf Bang	+
1520. III. 3.	Buda	HU-MNL-OL-DF 254534. ⁷⁷	Bakóc Tamás	-
1520. V. 18.	Buda	HU-MNL-OL-DF 254536. ⁷⁸	Bakóc Tamás	-

58 Bakóc Tamás esztergomi érsek házában.

59 Jean de Vaulx (Iohannes de Vallibus) bayeux-i klerikussal, Bakóc Tamás legátusi kúriájának abbreviátorával közösen.

60 <https://www.monasterium.net/augias/viewer.xql?lang=hun&imagedata=/mom/service/augiasviewer&archive-id=SK-SNA&fond-id=4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly& charter-id=597>, letöltés: 2019. jún. 17. *Knausz Nándor*: Balbi Jeromos II. Lajos király tanára. Magyar Sion 4. (1866) 81–106., 105–106.; *Ortvay Tivadar*: Pozsony város története. III. Pozsony 1894. 109.; *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 576., (No. 4161.)

61 *Beke Antal*: Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonatai (1232–1540). Negyedik és befejező közlemény. Történelmi Tár 13. (1890) 328–366., 341. (No. 476.); *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 580., (No. 4178.)

62 L. még HU-MNL-OL-DF 282491.

63 L. még HU-MNL-OL-DF 282491.

64 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 584. (No. 4192.)

65 L. még DL 99278. *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 585. (No. 4196.)

66 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 585. (No. 4197.)

67 Az oklevélre Péterfi Bence hívtam fel a figyelmemet, az irat fotóit pedig Oross András bécsi levéltári delegátusnak köszönöm.

68 *Iványi B.*: i. m. 195., (No. 37.)

69 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 586. (No. 4204.)

70 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 586–587. (No. 4207.)

71 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 587. (No. 4212.)

72 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 590. (No. 4226.); *Miloš Marek*: Archivum familiae Majtényi. Stredoveké dejiny rodiny Majténiovcov a listiny z jej archívu. (Fontes rerum Slovacarum III.) Kraków–Trnava 2013. 463–465. (No. 352.)

73 Sárosi Szécsi Imre közjegyzővel közösen. – E napon l. még HU-MNL-OL-DF 254527. C. Tóth Norbert szíves közlése.

74 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 591. (No. 4233.); *Kóta P.*: Regeszták i. m. 214. (No. 656.)

75 *Borsa Iván*: A kaposzterdahelyi kolostor középkori oklevelei. Regeszták. Regnum 6. (1944–1946) 40–58., 57., (No. 45. 57.); *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 591. (No. 4234.)

76 *Kubinyi A.*: Ernszt Zsigmond i. m. 310.

77 *Bónis Gy.*: Szentszéki regeszták i. m. 594. (No. 4235.)

78 C. Tóth Norbert szíves közlése.